

I. kapitola

**POJEM, FUNKCIE A ZÁSADY
TRESTNÉHO PRÁVA**

§ 1. Vznik a vývoj trestného práva v právnych dejinách • § 2. Pojem slovenské trestné právo • § 3. Účel a funkcie trestného práva hmotného • § 4. Základné zásady trestného práva • § 5. Miesto trestného práva v právnom poriadku a v právnom štáte

**§ 1. VZNIK A VÝVOJ TRESTNÉHO PRÁVA
V PRÁVNÝCH DEJINÁCH**

Pre komplexné poznanie trestného práva je nevyhnutné poznať aspoň stručnú históriu jeho vzniku a vývoja.

Členenie právneho poriadku na právo trestné, občianske, obchodné, správne a ďalšie „moderné“ odvetvia práva je produktom len nedávneho obdobia. Staroveká a stredoveká spoločnosť tieto odvetvia ako homogénne nevnímala. Právne dejiny sa v súčasnosti prezentujú najmä ako dejiny verejného práva a dejiny súkromného práva.

Predštatná rodová spoločnosť mala tiež svoje pravidlá správania, ktoré prevzal či transformoval recepciou aj štát. Boli to nepísané obyčaje, resp. nepísané obyčajové (zvykové) právo. Relevanciu právnych noriem nadobudlo obyčajové právo tým, že ho autorizoval štát, a to najmä uplatňovaním postihu, teda trestaním za jeho nedodržiavanie a porušenie.

Právo, v prvej forme ako **obyčajové či zvykové**, malo mytologický charakter a božský pôvod. Napríklad Desatoro zapísané v Starom zákone bolo a je klasickým príkladom apodiktického práva, ktoré hovorí, čo sa smie a čo nesmie (príkazové a zákazové normy platné za každých okolností). Odlišuje sa od kazuistického práva, ktoré prikazuje, čo sa má stať, keď nastane určitý opisovaný prípad, t. j. konkrétna norma, ktorá sa skladá z hypotézy (čo sa má stať), dispozície (pravidlo správania) a sankcie (postihu za nedodržanie či porušenie dispozície).

Trestnoprávne pramene odkrývajú dosiaľ stále úplne nepoznanú históriu ľudskej spoločnosti, kultúry, mentality, hospodárskeho a politického života, po-stihujú prejav ľudskeho konania a psychiky v konfliktných situáciách.

Podľa súčasného poznania najstarším písaným zákonníkom je **zbierka predpisov urského kráľa Urnamu** z 21. storočia pred Kr. Kazuistické právne normy obsiahnuté v zbierke patrili do oblasti práva majetkového a trestného. Uvádza ich sumerské slovo *tukumbi* („ked“) a vzťahovali sa na konkrétne kauzy, podľa ktorých sa mali riešiť aj iné obdobné prípady.

Za najvýznamnejší staroorientálny právny dokument sa považuje **zákonník babylonského kráľa Chamurapiho** (1792 – 1750 pred Kr.) vysekaný klinovým písmom na čadičovom stúpe. Až do nálezú zápisov o zákonoch urského kráľa Urnamu bol považovaný za prvý zákoník sveta a Chamurapi za prvého zákonodarcu. Čadičový stúp (stéla) bol umiestnený na verejne prístupnom mieste a možno povedať, že odvtedy sa uplatňuje zásada, že neznalosť zákona neospravedlňuje. Kódex nie je, pochopiteľne, odvetvovo-právne systemizovaný. Tvorí ho súvislý, neštrukturalizovaný text usporiadaný podľa predmetu úpravy, ktorý obsahuje rozsiahlu trestnoprávnu úpravu. Chamurapiho zákoník právne potvrdzuje nerovnosť ľudí pred zákonom. Pri sankciách v prípade slobodných obyvateľov sa uplatňoval princíp ekvivalentnej odplaty (talionu). Pri porušení predpisov voči nižším spoločenským vrstvám, poloprávnym a neslobodným otrokom sa neuplatňovala zásada talionu, ale predpisovali sa prísne pokuty a telesné tresty. V tomto zákoníku sa teda po prvýkrát objavila neskôr často zneužívaná zásada „oko za oko, zub za zub“.

V **starovekom Egypte** boli trestnoprávne predpisy sformulované vo forme náboženských príkazov, neskôr zmenené na štátom uznané a aplikované pravidlá správania. Za najťažšie zločiny sa považovala zrada, rebélie a vražda manžela. Za zločiny sa ďalej považovali napríklad delikty proti osobe a autorite faraóna, administratívne (i korupčné) trestné činy, majetkové trestné činy, trestné činy proti životu a zdraviu, nevernosť manželky, trestné činy proti predpisu o všeobecnej pracovnej povinnosti, zlé nakladanie so zvieratami atď. Ťažší zločinci boli aj telesne označení (stigmatizovaní), napríklad odrezaním nosa a uší.

Antické grécke trestné právo sa nedopracovalo k vytvoreniu všeobecného pojmu „trestný čin“. Z hľadiska procesného stíhania však vyčlenilo protiprávne činy stíhané verejnými žalobcami, pričom charakter trestu umožňoval tieto činy aj osobitne hodnotiť ako trestné činy. Podľa charakteru predmetu, na ktorý

§ 4. ANALÓGIA V TRESTNOM PRÁVE HMOTNOM

Osobitnú pozornosť v trestnom práve treba venovať otázke analógie, ktorú treba dôsledne odlišovať od výkladu práva. Pod **pojmom „analógia“** rozumieme proces podriadenia (subsumpcie) prípadu, ktorý nie je právnou normou vôbec upravený, pod zákonné ustanovenie, ktoré upravuje iný, subsumovanému prípadu podobný prípad. Analógia je teda určitý intelektuálny proces slúžiaci na vyplnenie medzier zákonov, riešia sa ňou prípady, ktoré priniesol život, ale na ktoré zákonodarca pri tvorbe právnych noriem nepamätal.

Pri analógii rozlišujeme **analógiu legis** ako proces nachádzania a použitia analogickej právnej normy v rámci toho istého právneho predpisu a **analógiu iuris** ako proces aplikácie právnej normy obsiahnutej v inom zákone, resp. v inom právnom odvetví či právnom poriadku ako celku.

V slovenskom trestnom práve hmotnom je **použitie analógie v neprospech páchatela** (*in malam partem*) **neprípustné**. Táto neprípustnosť je prejavom zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*.

Analógia v trestnom práve je teda neprípustná v otázkach

- rozširovania podmienok trestnej zodpovednosti,
- druhu, výšky a podmienok ukladania trestov a ochranných opatrení.

Analógia použitá v prospech páchatela (*in bonam partem*) je však prípustná, pokiaľ ide o dôvody obmedzujúce, resp. zužujúce podmienky trestnej zodpovednosti. Napríklad § 14 ods. 3 o beztrestnosti pokusu možno analogicky použiť aj na účastníka, ktorý zabránil páchatelovi v dokonaní toho trestného činu, ku ktorému ho sám naviedol, pomáhal, ktorý zosnoval alebo jeho spáchanie objednal.

Od analógie treba odlišovať logický výklad zákona s použitím *argumentu a simili* (dôkaz podobnosti). Použitie výkladu *s argumentum a simili* totiž zákonodarca predpokladá pri použití slov napríklad „iný podobný“, „podobne“ v texte právnej normy (§ 284 ods. 1) a ich následnou interpretáciou. Použitie analógie však zákonodarca nemôže predpokladať, pretože predpokladom analógie je chýbajúca právna úprava pre konkrétny prípad.

Na rozdiel od trestného práva hmotného v trestnom práve procesnom je použitie analógie prípustné, ba Trestný poriadok sa na viacerých miestach analógie výslovne dovoľáva.

PRAMENE TRESTNÉHO PRÁVA

- **Ústava Slovenskej republiky** č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov
- **medzinárodné zmluvy**
- **právne akty Európskej únie**
- **Trestný zákon** č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (základný prameň trestného práva hmotného)
- **ďalšie zákony, ktoré tvoria pramene trestného práva**
- **rozhodnutia prezidenta republiky o amnestii**
- **nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky**

VÝKLAD TRESTNÝCH ZÁKONOV

1. **podľa subjektu, ktorý výklad podáva**
 - autentický výklad
 - súdny výklad
 - výklad orgánov rozhodujúcich v konkrétnej veci
 - vedecký (doktrinálny) výklad
2. **podľa rôznych metód a spôsobov výkladu**
 - jazykový (gramatický) výklad
 - logický výklad
 - systematický výklad
 - historický výklad
 - teleologický výklad
3. **podľa pomeru výkladu k doslovnému zneniu právnej normy**
 - doslovný výklad
 - zužujúci (reštriktívny) výklad
 - rozširujúci (extenzívny) výklad

Fakultatívnymi alebo nepovinnými znakmi skutkovej podstaty trestného činu sa rozumejú znaky, ktoré nemusia byť naplnené pri všetkých skutkových podstatách. Ak sa fakultatívny znak v konkrétnej skutkovej podstate vyskytne, tak sa popri znakoch všeobecne obligatórnych aj znaky fakultatívne stávajú v konkrétnom prípade **znakmi obligatórnymi**. Takéto fakultatívne znaky sa môžu vyskytovať v rámci znakov **objektívnej stránky**, napríklad **miesto spáchania činu** (napr. § 205 ods. 1 – „*mieste, kde mu nehrozí nebezpečenstvo ohrozenia života alebo zdravia*“, § 364 ods. 1 – „*mieste verejnosti prístupnom*“, § 365 ods. 1 – „*miesto posledného odpočinku*“), **hmotný predmet útoku** (napr. § 146 – „*svoje novonarodené dieťa*“, § 175 – „*osobe mladšej ako osemnásť rokov*“, § 177 ods. 1 – „*osoba, ktorá je v nebezpečenstve smrti*“, § 199 ods. 1 – „*žena*“, § 205 ods. 1 – „*dieťa*“, § 212 ods. 1 – „*cudzia vec*“, § 305a ods. 1 – „*zvieratá*“), **čas spáchania činu** (napr. § 146 ods. 1 – „*pri pôrode alebo hneď po ňom*“, § 178 – „*po dopravnej nehode*“, § 390 – „*počas vojnového stavu*“). Zriedkavejšie sa fakultatívne znaky vyskytujú aj v rámci subjektívnej stránky, napríklad **motív (pohnútku)**, **cieľ (účel)**, **zámer spáchania trestného činu** (napr. v § 185 – „*s cieľom donútiť iného, aby niečo konal, opomenul alebo strpel*“, v § 188 – „*v úmysle zmocniť sa cudzej veci*“, v § 233 – „*v úmysle umožniť sebe alebo inému uniknúť trestnému stíhaniu*“, v § 227 – „*v úmysle spôsobiť inému škodu*“, v § 313 – „*v úmysle poškodiť ústavné zriadenie*“). Ako už bolo uvedené, ak sa niektorý z týchto fakultatívnych znakov v konkrétnej skutkovej podstate vyskytne, je potrebné na naplnenie znakov skutkovej podstaty, aby bol splnený aj tento znak. V tomto konkrétnom prípade sa stáva znakom obligatórnym.

§ 3. TRIEDENIE SKUTKOVÝCH PODSTÁT TRESTNÉHO ČINU

V teórii trestného práva sa stretávame s rôznymi hľadiskami triedenia skutkových podstát trestného činu, napríklad podľa objektu, podľa spôsobu konania, podľa účinku, podľa subjektu či z iných hľadísk. Vo väčšine prípadov sa však autori zhodujú na triedení podľa troch kritérií: podľa závažnosti, podľa štruktúry a podľa vyjadrenia v Trestnom zákone.

A. **Podľa závažnosti** môžeme skutkové podstaty triediť na základné skutkové podstaty, kvalifikované skutkové podstaty a privilegované skutkové podstaty.

Základné skutkové podstaty predstavujú vo vzťahu ku kvalifikovaným a privilegovaným skutkovým podstatám určité základné východisko, a preto sa

označujú ako základné. Predstavujú „bežný typ“ daného trestného činu a charakterizujú základný stupeň protiprávneho konania, základnú trestnú sadzbu. V osobitnej časti Trestného zákona sú spravidla uvedené v prvých odsekoch príslušných ustanovení. Pri základných skutkových podstatách uvedených v prvých odsekoch zákonodarca spravidla používa konštrukciu, že sa daná skutková podstata začína označením páchatela (subjektu), najčastejšie **kto** (napr. § 145), ale aj iným označením subjektu, napríklad **vodič** – § 178, **verejný činiteľ** – § 326. Vo výnimočných prípadoch, ak základnú skutkovú podstatu zaraďuje do nasledujúcich odsekov, zákonodarca používa konštrukciu „**Rovnako ako...**“ (napr. § 149 ods. 4, § 152 ods. 2, § 159 ods. 2, § 184 ods. 3, § 251b ods. 2 a 3).

Kvalifikované skutkové podstaty nikdy nie sú zaradené v prvých odsekoch príslušných ustanovení, ale vždy nasledujú po základnej skutkovej podstate v nasledujúcich odsekoch. K znakom základnej skutkovej podstaty pristupujú okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby, ktoré podstatne zvyšujú závažnosť činu. Pri kvalifikovaných skutkových podstatách zákonodarca používa konštrukciu, že ich začína sankciou „**Odňatím slobody na...**“. O charaktere kvalifikovanej skutkovej podstaty svedčí aj skutočnosť, že text v týchto odsekoch odkazuje na základnú skutkovú podstatu upravenú v predchádzajúcich odsekoch, napríklad „...*ak spácha čin uvedený v odseku 1*“, ku ktorým pristupuje okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby. Okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby môže byť buď vo forme **ťažšieho následku**, alebo **inej skutočnosti** (porovnaj § 18). Kvalifikačná okolnosť vo forme **ťažšieho následku** môže byť napríklad spáchanie činu „*na dvoch osobách*“ [§ 144 ods. 2 písm. b)], „*spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví*“ [§ 156 ods. 3 písm. c)], „*spôsobenie smrti*“ [§ 188 ods. 3 písm. a)]. Kvalifikačná okolnosť vo forme **inej skutočnosti** môže spočívať napríklad v **závažnosti porušenia alebo ohrozenia objektu trestného činu**, napríklad spôsobenie „*značnej škody*“ pri trestných činoch proti majetku [§ 212 ods. 3 písm. a)], v **podstatných znakoch špeciálneho subjektu**, napríklad „*ako verejný činiteľ*“ [§ 179 ods. 3 písm. c)], § 183 ods. 2 písm. c)], § 233 ods. 4 písm. a)], v spáchaní činu v určitej **špecifickej situácii**, napríklad „*za krízovej situácie*“ [§ 145 ods. 3 písm. a)], v **predchádzajúcom postihu** páchatela za obdobný trestný čin, napríklad „*bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený*“ [§ 212 ods. 2 písm. b)], vzhľadom na **miesto spáchania činu**, napríklad „*na mieste požívajúcom pietu alebo všeobecnú úctu alebo na mieste konania verejného zhromaždenia alebo obradu*“ [§ 212 ods. 3 písm. c)], vzhľadom na **osobitné znaky hmotného predmetu**

orgány činné v trestnom konaní vedia, nemožno začať trestné stíhanie, a ak už trestné stíhanie bolo začaté, musí byť zastavené akonáhle sa o tom orgány činné v trestnom konaní alebo súdy vierohodným spôsobom dozvedia. Konkrétne v Trestnom poriadku je uvedené, že trestné stíhanie nemožno začať a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať, a teda musí byť zastavené proti tomu, kto zomrel alebo bol vyhlásený za mŕtveho [§ 9 ods. 1 písm. d) TP].

§ 6. ZÁNİK TRESTNOSTI NA ZÁKLADE OSOBITNÉHO ZÁKONA

Tento dôvod zániku trestnosti vychádza z možnosti zániku trestnosti pre presne určený a konkrétny trestný čin, ktorý už bol spáchaný, a to na základe ustanovenia v osobitnom zákone, teda spravidla v inom ako v Trestnom zákone. V takomto zákone je ustanovené, že zaniká trestnosť osoby, ktorá sa konkrétneho a presne určeného trestného činu dopustila pred účinnosťou tohto zákona alebo pred účinnosťou niektorého jeho novelizovaného ustanovenia. Spravidla je to podmienené vykonaním určitého konania, ktoré má za následok zánik trestnosti. Konkrétnym prípadom takéhoto zákona či takéhoto ustanovenia osobitného zákona sú tzv. zbraňové amnestie, na základe ktorých došlo k zániku trestnosti trestného činu nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294. Tieto zbraňové amnestie boli upravené novelami zákona č. 190/2003 Z. z. o strelných zbraniach a strelive v znení neskorších predpisov, ktoré sa premietli do jeho § 72a v roku 2005, do § 72b v roku 2009, do § 72e v roku 2014 a do § 72i v roku 2020. Na základe týchto ustanovení zanikla v konaní osôb trestnosť vtedy, ak mali v nelegálnej držbe palné zbrane, prípadne aj strelivo, a tieto v stanovenej lehote odovzdali na útvare Policajného zboru.

DÔVODY ZÁNIKU TRESTNOSTI**1. Zmena zákona****2. Účinná lútosť****Podmienky účinnej lútosťi**

- trestné činy taxatívne vymenované v § 85
- trestný čin je dokonaný
- páchatel dobrovoľne
 - škodlivý následok trestného činu zamedzil alebo napravil, alebo
 - urobil o trestnom čine oznámenie

Osobitné prípady účinnej lútosťi (§ 86)**3. Premlčanie trestného stíhania (§ 87)****4. Smrť páchatela****5. Na základe osobitného ustanovenia zákona**